

Webrecensie BMGN – LCHR 126:4 (2011)

Zondergeld, Gjalt, ***Ons Socialisme Uw Toekomst! Henk Woudenberg en het Nederlands Arbeidsfront (1942-1945)*** (Apeldoorn, Antwerpen: Spinhuis, 2010, 354 blz., ISBN 978 90 5589 307 2).

Eén van de richtlijnen die Hitler na de verovering van Nederland meegaf aan zijn ‘Reichskommissar’ Seyss-Inquart, was de vervlechting van de Nederlandse met de Duitse economie, zodat de oorlogseconomie nog beter zou kunnen draaien. Dat betekende natuurlijk dat het Nederlandse bedrijfsleven zou moeten worden ‘genazificeerd’, waarbij de werkgevers anders werden behandeld dan de werknemers. De werkgeversorganisaties werden gedwongen hun eigen verzuilde organisaties op te geven en zich in een horizontaal opgebouwde bedrijfsorganisatie te voegen, maar daar werd, behalve het leidersbeginsel, nauwelijks de nazi-ideologie gepropageerd. Aan de werknemerskant was dat anders; de Nederlandse arbeiders waren in Duitse ogen waardevolle Germanen en dienden tot even waardevolle nazi’s omgesmeed te worden. Daartoe zou het Nederlandse Arbeidsfront (NAF) moeten dienen. Over deze organisatie heeft Zondergeld een omvattende studie geschreven.

Een belangrijke plaats in *Ons Socialisme Uw toekomst!* is weggelegd voor Hendrik Jan Woudenberg, die in 1891 geboren werd als één van de veertien kinderen van een christelijke Amsterdamse stadsboer. Er is veel bekend over Woudenberg, omdat hij na de Tweede Wereldoorlog in gevangenschap zijn memoires heeft geschreven. Hij was lichamelijk weinig sterk en wist via langdurige avondlessen verschillende kantoorbanen te krijgen, tot hij aan het begin van de Eerste Wereldoorlog boekhouder werd bij een zeevishandel in IJmuiden. Halverwege de jaren dertig zou hij directeur en grootaandeelhouder worden van de zeevishandel; hij had wat bereikt in zijn leven. Maar dat gold ook voor zijn acht jaar oudere broer, die

secretaris-penningmeester van de SDAP was geworden. Vanaf 1933 raakte Henk Woudenberg in de ban van Anton Mussert en diens nationaalsocialistische idealen, waardoor hij al snel actief werd binnen de NSB. Hij werd Kringleider in IJmuiden, waar binnen een paar jaar het ledental boven de 800 kwam. Daarbuiten trad hij op als vormingsleider, propagandist en lid van de Raad voor Volkshuishouding. In het voorjaar van 1937 kwam hij met drie partijgenoten in de Tweede Kamer.

Zijn carrière speelde zich af in een kleine en door velen geminachte partij. Daar kwam met de Duitse inval een einde aan en Woudenberg was niet de enige die dacht dat de NSB een beslissende rol in de landspolitiek zou gaan spelen. Dat bleek een misrekening. De radicale Rost van Tonningen, derde in de NSB-hiërarchie, had gehoopt dat hij een groot deel van de SDAP en het NVV op nazi-leest zou mogen organiseren. De Duitsers zagen snel in dat daar weinig tot niets van terecht zou komen en zij hadden meer vertrouwen in Woudenberg, die ook beter met Mussert om kon gaan. Hij werd aangesteld als commissaris van het NVV, dat de kern diende te worden van het Nederlandse Arbeidsfront, waarbij de confessionele arbeiders zich zouden aansluiten. Bij de sociaal-democratische NVV had men wel oren naar één vakbeweging en had men er te weinig oog voor dat collaboratie met de vijand om de hoek lag. De confessionele vakbeweging stelde zich principiëler op en velen binnen die organisaties stakten liever hun vakbondswerk dan onder Woudenberg verder te gaan.

Het *Deutsche Arbeitsfront* was het grote voorbeeld voor Woudenberg en de zijnen, die droomden van een toekomst waar geen klassentegenstellingen meer zouden bestaan en waar werkgevers en werknemers eendrachtig zouden samenwerken. Dat was hun vertaling van de socialistische idealen, die door het marxisme waren 'verraden'. Om zoveel mogelijk mensen te trekken, werd gedaan of het NAF niets met de NSB te maken had, hetgeen technisch wellicht waar was, maar ideologisch natuurlijk niet. Zondergeld gaat uitgebreid in op de propaganda van het NAF en hoe de weg naar het socialisme afgelegd diende te worden met een 'Wet tot Ordening van de Arbeid' en de inzet van de 'Sociale Voormannen'.

De Gemeenschap Vreugde en Arbeid diende zorg te dragen voor het aanbod van ontspanning, vermaak, culturele vorming en ontwikkeling, hetgeen de arbeidsvrede zou bevorderen. Net als een echte vakbond deed het NAF ook aan individuele belangenbehartiging, maar er was natuurlijk geen sprake van collectieve (stakingen)acties voor betere lonen of arbeidsomstandigheden. Naarmate er meer Nederlandse arbeiders verplicht in Duitsland moesten werken, ging het NAF daar ook aan belangenbehartiging doen. Het blad *Van Honk* werd opgericht, maar ook schaakspelen en damborden dienden ervoor de Nederlanders in den vreemde met hun lot te verzoenen. Zondergeld citeert overvloedig uit NAF-publicaties, met name uit het blad *Arbeid*, zodat er een goed zelfbeeld van de organisatie ontstaat.

Een zeer belangrijk punt bij Zondergeld is zijn oprechte verontwaardiging over het feit dat de nazi's deden alsof ze eigenlijk socialisten waren hetgeen volgens de schrijver helemaal niet kon. Zijn boek wordt daarom ontsierd met zinsneden als 'typerend voor het plagiaatkarakter van het nationaalsocialistische pseudosocialisme' en 'de onwaarheid van het socialistische geroep door de NAF-propagandisten'. Deze pamflettistische passages verhelderen niets en dat is jammer bij dit boek dat verder een helder licht schijnt op Woudenberg en 'zijn' NAF.

David Barnouw, NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies